

Orální historie v biografickém a tematickém výzkumu: dva ideálně-typické výzkumné přístupy a jejich specifika / Oral history in biographical and thematic research: two ideal-typical research approaches and their specificities

Jana Wohlmuth Markupová

Abstrakt

Tento článek se pokouší pojmenovat a charakterizovat to, co nazývá dvěma ideálně-typickými přístupy v orálně historických výzkumech, tedy výzkum biografický a tematický. Po prvotním rozlišení je text dále komparuje, a to v několika oblastech: od samotného výběru tématu po výběr a oslovení narátorů až po dojednání spolupráce, natáčení a zpracování pořízených orálně historických rozhovorů. Snaží se přitom vystihnout specifika každého z nich jakož i upozornit na možná rizika, která s sebou nesou.

Abstract

This article attempts to differentiate and characterize the two ideal-typical approaches in oral history research: biographical and thematic. After an initial distinction, the text compares them in several areas: from the choice of the topic to the selection and approaching of narrators, to the negotiation of collaborations, to the recording, analyzing, and interpreting of the conducted oral history interviews. In doing so, it seeks to capture the specifics of each of these and highlight the possible risks they entail.

Klíčová slova: Orální historie; biografický přístup; tematický přístup; komparativní perspektiva.

Keywords: Oral history; biographical approach; thematic approach; comparative perspective.

Úvod

Když Alistair Thomson v roce 2007 ve svém článku v *The Oral History Review* pojmenoval čtyři paradigmatické zlomy v orální historii,¹ stanovil tím na dlouhou dobu dopředu, jak se budou mnozí orální historikové a historičky (dále jen orální historici) vztahovat ke svému výzkumu. Hlavní dělicí linií se přitom stal přechod mezi pozitivistickým a post-pozitivistickým paradigma-tem, který, velmi zjednodušeně řečeno, označuje, zda se snažíme v získaných pramenech (orálně historických rozhovorech) zjistit, *jak se popisovaná událost skutečně stala*, anebo zda nám půjde o něco jiného – třeba o dešifrování konstrukce významu či narativních strategií ve vyprávění našich narátorů a narátorek (dále jen narátoři). Tento pro Thomsona druhý paradigmatický přelom se dá snad s jistou opatrností přirovnat k rozdílu mezi ontologickým na jedné straně a mentalistickým a lingvistickým paradigmatickým historických věd na straně druhé, jak je definoval Miloš Havelka.² Nicméně kromě toho, jak s orálně historickými prameny pracujeme, může být přínosné též rozlišení, jaké výzkumné perspektivy se mohou v orální historii setkávat, a to bez ohledu na to, bude-li s prameny, které z nich vzejdou, poté nakládáno spíše pozitivisticky – faktograficky, či post-pozitivisticky – interpretativně.

Jakousi dvojí linii přitom naznačila dnes již v českém prostředí téměř „tradiční“ definice orální historie od Miroslava Vaňka a Pavla Mückeho, podle nichž se jedná o postupy, „[...] jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky *určité události, procesu nebo doby*, které badatel zkoumá, nebo *osob*, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“³ Již tato definice implicitně předpokládá dvojí výzkumnou perspektivu: pohled zaměřený na událost nebo problém a pohled zaměřený na historického aktéra samotného.⁴

¹ THOMSON, Alistair. Four Paradigm Transformations in Oral History, *The Oral History Review*, vol. 34, no. 1, 2007, s. 49–70.

² HAVELKA, Miloš. Co může znamenat "filozofie" v tzv. „filozofii dějin“, *Dějiny-teorie-kritika*, vol. 1, no. 2, prosinec 2004, s. 191–211.

³ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022, s. 18. Kurzívou vyznačila autorka práce.

⁴ Historický aktér je zde míněn v historicko-antropologickém pojetí. Zpracování jeho životní historie se proto snaží zejména „rekonstruovat pohled samotných jednajících (*native's point of view*)“ při vědomí významu dalších okolních vlivů. Cílem je tedy perspektiva emická, aktérská, bez ohledu na její obtížné dosažení. HORSKÝ, Jan. Historický aktér. In: STORCHOVÁ, Lucie a kol. *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, s. 98–101. Stranou přitom prozatím ponechávám teoretické otázky spojené s ne/dostupností „vnitřního světa aktéra“, problematickou představou o celistvosti aktérova *já* po dobu různých fází jeho života či vlivu, který tato představa má na formování životního příběhu vyprávěného prostřednictvím orálně historických rozhovorů. HORSKÝ, Jan. Historický aktér, s. 96. BOURDIEU, Pierre. The Biographical Illusion.

Pro účely tohoto textu si nicméně dovolím označení jiné, a sice orálně historický výzkum tematický a biografický.

Je přitom pozoruhodné, že byť se s touto dichotomií setkáváme již na rovině základní definice, nejen citovaná *Třetí strana trojúhelníku*, ale i další domácí či zahraniční texty, které mají za cíl seznámit s metodologií orální historie, dále rozpracovávají pouze přístup první, tematický, čímž jen podtrhují, že se jedná o přístup majoritní, nikoli však jediný.⁵ Snaha o zohlednění a porovnání jich obou jakož i pojmenování specifických rysů každého z nich je hlavním cílem tohoto textu.⁶

Rozlišení tematického a biografického přístupu v orální historii

Již výše jsem přitom uvedla něco, co si zaslouží vysvětlení. Cožpak se všechny orálně historické výzkumy nevěnují jednotlivým aktérům a nezauímají tak či onak biografickou perspektivu? Ve společenských a humanitních vědách – a tedy i v orální historii, která mnohdy stojí na pomezí více disciplín – se občas setkáváme s konfuzí pojmů, neboť totožné termíny jako třeba biografický přístup či biografický obrat mají v různém prostředí různý význam. Životopisné či auto/biografické vyprávění nebo životní příběh jsou ostatně jedněmi ze základních forem rozhovoru v orální historii bez ohledu na to, zda jsou uskutečňovány v tematickém či biografickém přístupu. Výrazné je to například v případě sociologie, respektive biografické sociologie, která se zaměřuje na komplexní studium životopisných vyprávění, osobních dokumentů, kohortní studie či úžeji viděno zkrátka na kvalitativní studium životopisných materiálů.⁷ I tzv. biografický obrat v sociologii proto znamená něco jiného než v historických vědách a „[...] neznamená, že by sociologové začali psát životopisy, nýbrž že do svých analýz

In: HEMECKER, Wilhelm – SAUNDERS, Edward. *Biography in Theory. Germany: Walter de Gruyter*, 2017, s. 210–216. ABRAMS, Lynn. *Oral history theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016, s. 33–53. Pro označení historického aktéra ve výše uvedeném smyslu jsou zde též synonymně používány výrazy jako jednotlivec či osobnost.

⁵ Viz např. RITCHIE, Donald A. *Doing oral history: a practical guide*. Oxford: Oxford University Press, 2003. THOMPSON, Paul – BORNAT, Joanna. *The voice of the past: oral history*. New York: Oxford University Press, 2017. Výjimkou je zejména Valerie Raleigh Yow, o níž bude řeč dále. YOW, Valerie Raleigh. *Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2005.

⁶ Považuji za důležité zmínit, že mám zkušenost s oběma orálně historickými výzkumnými přístupy, ačkoli inklinuji spíše k tomu biografickému. Viz zejména WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana. *Ivan M. Havel: od Puzuka k Sakatekovi (1938–1989)*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. Navrženému rozlišení jsem se již částečně věnovala ve své diplomové práci: MARKUPOVÁ, Jana. *"Co je to Já? Ivan Havel? To je jméno, to nejsem já."* Biografie Ivana M. Havla. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2014, s. 15–20.

⁷ KONOPÁSEK, Zdeněk. Sociologie biografická. Sociologická encyklopedie. [Online] Dostupné z URL: < https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociologie_biograficka > [Cit. 2024-05-17]

zahrnují perspektivu aktérů a jejich zkušenost s danými strukturami či jevy.⁸ Podobně i pro některé orální historiky, kteří přistupují k biografickému výzkumu například z etnologického směru, může „biografická metoda“ znamenat spíše prostředek k výzkumu konkrétního tématu než snahu o zpracování historické práce o jednom člověku.⁹

Za účelem vyjasnění těchto pojmů si proto dovolím hned v úvodu upřesnit, že tento text se bude terminologicky i konceptuálně pohybovat v oblasti historických věd. Biografickým přístupem v orální historii je zde proto míněn takový odborně kvalifikovaný historický výzkum, který se za využití (obvykle nejen) metody orálně historických rozhovorů s hlavním subjektem práce zaměřuje na život vybraného aktéra v historické perspektivě.¹⁰ V jeho středu stojí zájem o konkrétního člověka, který sám svou osobní historii implicitně stanoví, jakých témat, oblastí, událostí či dalších lidí se bude daný výzkum týkat. V tematickém výzkumu je tato perspektiva obrácená a je jím míněn přístup, v jehož centru stojí zájem o nějaké konkrétní téma – událost, oblast, skupinu, aktivitu –, které stanoví, s jakými narátory bude záhodno hovořit (viz obrázek č. 1).¹¹

⁸ SIXTA, Václav. *Možnosti historické biografie: teorie biografie a historická věda*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2023, s. 24. O propojení orální historie a biografie či biografického přístupu pojednávají mnohé texty, které však biografický přístup definují společenskovědně či konkrétněji sociologicky. Blíže viz např. GAŁĘZIEWSKI, Jakub. Oral History and Biographical Method. Common Framework and Distinctions Resulting from Different Research Perspectives, *Przeгляд Socjologii Jakościowej*, vol. 15, no. 2, May 2019, s. 76–103. GAŁĘZIEWSKI, Jakub – KAZMIERSKA, Kaja. Together or apart? Doing biographical research and oral history in an interdisciplinary context, *Current Sociology*, vol. 71, no. 4, July 2023, s. 627–643.

⁹ Viz např. NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie: na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Brno: Etnologický ústav AV ČR Praha – pracoviště Brno, 2014, s. 46.

¹⁰ Srv. s obecnou charakteristikou biografického výzkumu: RENDERS, Hans. The Biographical Method. In: RENDERS, Hans – DE HAAN, Binne. *Theoretical discussions of biography: approaches from history, microhistory and life writing*. Leiden, The Netherlands: Brill, 2014, s. 222–226.

¹¹ Výrazy „biografický přístup v orální historii“, respektive „tematický“ a „biografický“, respektive „tematický orálně historický výzkum“ jsou v tomto textu nahlíženy jako synonyma. Blízké biografickému typu výzkumu mohou být výzkumy rodinné historie, které jsou sice co do pojmenování hlavních aktérů rozkročeny širěji, ale sdílejí s ním některé klíčové kvality. S podobným dělením pracovala také Valerie Raleigh Yow, která rozlišovala orálně historické výzkumy komunitní, rodinné a biografické, avšak nikoli v takto explicitně komparativní rovině. YOW, Valerie Raleigh. *Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences*, s. 188–274. V případě rodinné perspektivy je však zapotřebí opět zmínit dvě implicitní varianty, a sice výzkum rodinné paměti a rodinné historie. Zatímco první se zaměřuje spíše na fungování paměti v rámci různých rodin a má velice blízko např. k paměťovým studiím, druhá by byla blíže biografickému výzkumu v rámci historických věd a znamenala by zpracování osobních historií konkrétních jedinců, které pojí dohromady rodinné vazby. Pro první v rámci orální historie viz např. ŠVARČÍKOVÁ SLA-BAKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena. *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2018. Pro biografický přístup v orální historii lze využít také terminologii, kterou představil například David King Dunaway či David J. Mitchell. Obecně řečeno rozlišuje Mitchell práce, které využívají nejen orálně historické rozhovory, ale též

V tematickém výzkumu se tak můžeme zaměřit na různorodá, zpravidla nějak místně a časově vymezená témata: například na vysokoškoláky, kteří se zapojili do průběhu sametové revoluce, hudebníky, kteří se věnují historicky poučené interpretaci staré hudby, nebo důstojníky Československé lidové armády, respektive na výzkum jejich kolektivní paměti.¹² Ve všech případech můžeme s narátory vést jak životopisné vyprávění, zaměřené na celý jejich život, tak tematické polo-strukturované interview, které bude první rozhovor rozvíjet a dále se zaměřovat zejména na to, proč jsme narátory vlastně původně oslovili, tedy na naše výzkumné téma. Ačkoli k tomu nebudou narátory vedeni, mnohdy budou mít i oni již v prvním rozhovoru snahu vyprávět zejména o tom, co nás bude zajímat nejvíce, tedy například o jejich zapojení do protestů či uměleckém, respektive profesním životě, zatímco témata ostatní budou mít tendenci spíše umenšovat či podřizovat tématu zkoumanému. Stejně tak i badatel, který bude se získanými prameny dále pracovat, bere sice obvykle v potaz kontext celého narátorova života, jeho biografii, ale ve své závěrečné práci z výzkumu rozpracovává nejvíce to, co rozhovory vypověděly o zkoumaném tématu samotném – na pozadí konkrétního životního příběhu.

I v biografickém přístupu můžeme při orálně historickém výzkumu využít obě formy vedení rozhovorů, ovšem nejenže se může lišit jejich obvyklá posloupnost a počet, ale též obsah. Poučený tazatel či tazatelka (dále jen tazatel) by samozřejmě ještě před oslovením hlavního narátora, o jehož životě má celá práce pojednávat, měl být seznámen s tím, čemu se v životě věnoval či věnuje.¹³ Velice často se ale o tom, jaká prostředí, události, zážitky a další osoby hrály

další historické prameny (zejména písemné archivní), a biografie, které jsou založeny výlučně na orální historii, které nazývá orální biografii („oral biography“). MITCHELL, David J. ‘Living Documents’: Oral History and Biography, *Biography*, vol. 3, no. 4, 1980, s. 292. David King Dunaway dále dělí orální biografii na biografii založenou primárně na orálně historických pramenech („the orally sourced biography“), na sbírku vzpomínek na jednu osobnost („group memoir“) a na orální memoáry („oral memoir“). DUNAWAY, David King. The Oral Biography, *Biography*, vol. 14, no. 3, 1991, s. 256–257. V pojetí historických věd můžeme poslední dva typy vnímat spíše jako editované prameny, první typ jako výsledek výzkumu založeného primárně na orální historii. Dunaway též navrhuje dělení biografii podle historických období, v jejichž rámci se biografický výzkum nachází. Člení je tak na historickou biografii („historical biography“), která se věnuje aktérům ze starších než soudobých dějin, dále na „opožděnou“ či „odloženou“ biografii („after-the-fact biography“), která je psána 5–50 let po smrti zkoumané osobnosti, a na soudobou biografii, která se věnuje člověku, který stále žije. DUNAWAY, David King. The Oral Biography, s. 257.

¹² Srv. např. s VANĚK, Miroslav a kol. *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. VACEK, Přemysl. *Barokáři: historicky poučená interpretace staré hudby v Česku očima jejich aktérů*. Dolní Břežany: Scriptorium, 2021. HLAVÁČEK, Jiří. *Vzestup a pád ČSLA? Vojsenská profese v kolektivní paměti důstojnického sboru: (1960–1970)*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.

¹³ Hlavním narátorem je v tomto článku míněn klíčový narátor v biografickém výzkumu, o němž je výzkum zpracováván a s nímž jsou zároveň natáčeny orálně historické rozhovory.

v jeho životě důležitou roli, dozvídá až během natáčení. Tato témata se tedy nestávají cílem, ale teprve prostředkem k porozumění danému historickému aktérovi. Tento příklad odkazuje k epistemologickým rozdílům mezi oběma přístupy, které můžeme spatřit již v prvních výzkumných krocích.

Plánování projektu, zajištění finanční podpory a oslovení

Stejně jako v případě inklinace k určitému paradigmatu historických věd, jak je charakterizoval Miloš Havelka, je nejspíše i výběr našeho přístupu k výzkumu záležitostí nikoli „argumentativní, nýbrž spíše kulturní nebo mentální.“¹⁴ Je například možné, že určitou roli bude hrát naše hodnotové zázemí či implicitní předporozumění tomu, čím se který přístup vyznačuje. Biografické práce bývají obvykle spojovány zejména se zaměřením na takzvané významné osobnosti, elity.¹⁵ Tematické výzkumy jsou možná v tomto smyslu pestřejší a spíše s nimi jsou spojeny i výzkumy neprivilegovaných vrstev společnosti, které snad lépe zvýrazňují demokratizační potenciál orální historie. Zároveň se ale nejedná o tak obtížně slučitelné póly, aby nebylo možné během různých výzkumů volit různé perspektivy. Obě s sebou však nesou potřebu umět si odpovědět na otázku, proč zrovna já chci zkoumat právě toto téma, nebo se věnovat životu tohoto konkrétního aktéra. Nutnost badatelské reflexe není v historických vědách ani přímo v orální historii věcí novou,¹⁶ přesto se však odpovědi na tuto otázku budou nejspíše různit.

V tematickém výzkumu totiž velice často vycházíme z toho, k jakému prostředí sami jako orální historikové máme blízko – ať již zkoumáme oblast, kterou dobře známe, událost, kterou považujeme za důležitou, či se jedná o téma, které je blízké například členům naší vlastní rodiny a přeneseně i nám. Se svou vlastní pozicionalitou však budeme moci relativně dobře pracovat, neboť jistým korektivem nám mohou být již různí narátoři, s nimiž budeme ve výzkumu hovořit. I kdybychom se měli zaměřovat na prostředí, v němž jsme insidery, existují různé způsoby, jak si alespoň nějaký odstup udržet.

V biografickém výzkumu se tato blízkost projevuje taktéž. Bylo by ostatně obtížně představitelné, že by si nějaký badatel zvolil výzkum o osobnosti, která by ho nikterak nezajímala či k níž by neměl žádný vztah ještě před jeho zahájením. Právě tento apriorní předpoklad je však nutné reflektovat a od počátku si být dobře vědom toho, proč zrovna já chci psát biografickou práci o tomto člověku, jelikož na rozdíl od tematického přístupu v takovémto případě není snadné získat odstup – naopak ten se postupem času může spíše zmenšovat.

¹⁴ HAVELKA, Miloš. Co může znamenat "filozofie" v tzv. „filozofii dějin“, s. 199.

¹⁵ Ačkoli to není podmínkou, jak se pokusím dokázat dále na pracích Theodora Rosengartena a Daniela Jamese.

¹⁶ THOMSON, Alistair. Four Paradigm Transformations in Oral History, s. 61–62.

Chci o tomto člověku psát proto, že jej považuji za výjimečného, zneuznaného, zapomenutého, či naopak za přeceňovaného a neprávem oslavovaného? Ať se již jedná o první či druhý případ, domnívám se, že psaní hagiografie nebo hano-pisu nemá být cílem historického výzkumu, a z toho důvodu by se bylo lepší takoveto výchozí pozici vyhnout. Mnohem přínosnější a častější je naopak pozice spíše pozitivního vztahu a zájmu o danou osobu, ale bez přehnané emocionální vazby a s reflektovanými hodnotovými shodami či naopak neshodami.

Po vyjasnění prvotní motivace se výzkumu věnovat, zevrubné rešerši dosa-vadního zpracování a formulaci výzkumných otázek přichází obvykle na řadu rozplánování finančního zajištění výzkumu. Nejedná-li se o práci kvalifikační, je tento krok takřka nemožné opomenout, a i zde se situace liší. Obvyklou pra-xi je totiž snaha získat podporu v rámci některé ze soutěží grantových agentur, kde jsou dlouhodobě častěji podávány a spolu s tím i úspěšnější projekty týmo-vé, které jsou vhodnější pro tematickou orálně historickou perspektivu, zatímco projekty biografické se mnohem častěji realizují v rovině jeden zkoumaný ak-tér – jeden výzkumník, protože jsou v průměru méně často podporovány, nebo takovou alespoň mívají pověst, a jsou spíše začleňovány do větších výzkumů či financovány z jiných (i soukromých) zdrojů. Tato okolnost není neměnná v čase, ale podobný problém historikové, zaměřující se na biografické výzkumy, řeší opakovaně a dlouhodobě.¹⁷

V případě biografického projektu, zaměřeného na osobnost stále žijící, který by měl za cíl pracovat s orální historií a natáčet rozhovory i s hlavním subjektem práce, přitom při snaze získat grantovou podporu musí výzkumník řešit i další dilemata, než jen zda a jak sestavit výzkumný tým; musí totiž svůj záměr před-jednat s potenciálním hlavním narátorem. Je jen obtížně myslitelné ucházet se o několikamilionovou podporu několikaletého projektu, který je závislý na spo-lupráci s jediným člověkem, bez jeho předchozího souhlasu.

Tím se výzkumník ocitá v několika rovinách téhož problému: zaprvé musí svůj výzkum začít plánovat mnohem dříve a s daným narátorem se dohodnout ještě před sepsáním samotného projektu. Oslovení narátora tedy v případě snahy získat finanční podporu probíhá mnohem dříve než u výzkumů tematických, při nichž jsou narátoři zpravidla vyhledávání a kontaktování až po zahájení výzkumu.

Zároveň se tímto výzkumník dostává do složité situace: úspěšnost podaných projektů se např. u Grantové agentury České republiky dlouhodobě pohybuje kolem 20 %.¹⁸ V případě biografického orálně historického projektu, závislého na spolupráci s jedinou osobou, je pravděpodobné, že se bude jednat o velice

¹⁷ ŠTAIF, Jiří. Psaní biografie a autorská sebereflexe, *Dějiny-teorie-kritika*, vol. 12, no. 1, září 2015, s. 118.

¹⁸ Vývoj úspěšnosti standardních projektů s počátkem řešení 2010–2020. Grantová agentura České republiky. [Online] Dostupné z URL: <<https://gacr.cz/wp-content/uploads/2020/04/GRAFY-NA-WEB-2020.pdf>> [Cit. 2024-05-17]

riskantní výzkumný záměr a takových projektů bude podáno a podpořeno minimum. Co však bude výzkumník dělat v případě, že narátora přesvědčí o své maximální snaze vytvořit co nejlepší práci o jeho životě, získá jeho důvěru, ale již nikoli finanční podporu? Zavrhne společně připravovaný projekt, což může být z etického hlediska velice obtížné, nebo se bude snažit získat jiné finanční zdroje, čímž se však zahájení výzkumu oddálí, což může být u starších narátorů, kteří jsou obvykle subjekty biografických výzkumů, opět riskantní? Anebo se bude výzkumu věnovat bez jakékoli další podpory, aby nezklamal „svého“ narátora? Tato i jiná dilemata mohou být důvodem, proč se minimálně v české orální historii¹⁹ stále jedná o spíše menšinový žánr.

Tím jsem však již předznamenala další oblast, v níž nalezneme odlišnosti, a sice rozdílný způsob oslovení narátorů a zejména popis zamýšleného projektu. V obou případech je možné využít všechny formy oslovení, a využijeme-li prostředníka („gatekeepera“), je pravděpodobné, že může ovlivnit naši vstupní pozici do výzkumu. Při oslovení však v obou případech nesmí chybět představení toho, čemu se ve výzkumu chceme věnovat.

V tematickém výzkumu představíme téma, v biografickém se tématem stane sama osobnost, kterou oslovujeme.²⁰ Poté následuje v části narátorů buď souhlas, odmítnutí, anebo nejistá reakce, mnohdy poukazující k tomu, že dotyčný „přece není důležitý“. Zatímco v přístupu tematickém tedy obvykle narátoři ne-problematizují význam samotného tématu, ale význam vlastního vyprávění pro jeho zpracování, v případě biografického bádání se může jednat o zpochybnění výzkumu jako takového. Nastane-li první situace, můžeme buď vysvětlit, proč je zrovna tento narátor pro nás přínosný, nabídnout další podmínky spolupráce (např. autorizaci či anonymizaci), a pakliže by to nepomohlo, můžeme jej požádat o doporučení jiných potenciálních narátorů, kteří by podle něj byli vhodnější. Na realizaci výzkumu to ve většině případů nebude mít větší vliv a budeme moci oslovovat dále. S určitým procentem odmítnutí pracuje téměř každý orálně historický projekt a obvykle si vyžádá pouze minimální úpravy původního výzkumného záměru.²¹

¹⁹ Českou orální historii jsou zde míněny výzkumy realizované (nejen) metodou orální historie v České republice.

²⁰ Stranou vědomě ponechávám problematiku formulace výzkumných otázek, tedy toho, nač konkrétně se bude výzkum zaměřovat. V obou případech se totiž jedná o komplikovaný úkon, vyžadující podrobnou rešerši stávajícího stavu poznání a teoretického ukotvení výzkumu, čímž by však tento text výrazně překročil avizované zaměření i rozsah.

²¹ Například v projektu věnovaném reflexi práce vědců a vědkyň pohybujících se v aplikovaném výzkumu byla zaznamenána „rekordně“ nízká úspěšnost při oslovování potenciálních narátorů, a sice méně než 50 %. Přesto neměla tato neúspěšnost fatální dopad na jeho dokončení. VANĚK, Miroslav – KRÁTKÁ, Lenka. Teoreticko-metodologický vhled do zkoumané problematiky. In: KRÁTKÁ, Lenka – WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana – VANĚK, Miroslav. *(K)lidová věda? Proměny a konstanty v práci i životě vědců a vědkyň v letech 1968–2008*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018, s. 20–21.

V přístupu biografickém, v němž si klademe za cíl zpracovat biografii vybraného aktéra za využití orální historie, je však jeho souhlas s účastí ve výzkumu naprosto klíčový. Oslovení i domluva spolupráce tak může být časově delší záležitostí a na možné odmítnutí musí být tazatel dobře připraven, jelikož mnohdy do projektu investoval nemálo času a energie a s odmítnutím hlavního narátora může většina jeho úsilí přijít vniveč.²²

I v případě souhlasné reakce osloveného narátora je na místě obezřetnost, jelikož velice „nadšený souhlas“ může znamenat pro výzkumníka potíže.²³ Může značit, že se bude narátor snažit do projektu zasahovat více, než bychom si přáli, což se projeví třeba ve snaze mít větší vliv na práci s jinými prameny, oslovení dalšími narátory, ve snahách o zásah do závěrečného textu naší práce apod. I tento vliv je rozdílný ve výzkumu tematickém a biografickém: v prvním je možné jej poněkud „rozmělnit“, neboť budeme pracovat se širším spektrem narátorů, kteří se mohou chovat docela jinak a vliv jednoho „zasahujícího účastníka výzkumu“ poněkud „eliminují“. Zároveň jeho případný vliv bude v poměru k ostatním narátorům mnohem menší než u biografického přístupu, u kterého se mnohdy jedná o zcela zásadní výzkumný vztah, na kterém je celý projekt závislý. To už však souvisí s obecnými okolnostmi orálně historické spolupráce a s odlišným postavením narátora v jejím rámci.

Podoba spolupráce v orálně historickém výzkumu

V případě pozitivní reakce narátorů na naši prosbu o spolupráci již obvykle dochází k další výzkumné fázi, a sice k domluvě na tom, jak bude konkrétněji probíhat. Tato domluva se opět odehrává hned na začátku i v průběhu výzkumu, zároveň probíhá na několika rovinách: konkrétní a spíše abstraktní, přičemž obě se mohou v čase měnit – opět zejména s ohledem na typ výzkumu.

Konkrétní otázky, které je vhodné vyjasnit hned na začátku bádání, se týkají zejména průběhu natáčení, například časové náročnosti narátora zapojení do projektu. Přitom zodpovězení otázky, kolik setkání, respektive rozhovorů bude potřeba, se opět liší. V tematickém přístupu je možné vycházet z obvyklé orálně historické praxe a počítat se zhruba dvěma rozhovory s jedním narátorem (třemi, pokud budeme počítat první nenahrávané setkání k představení projektu, které neprobíhá vždy odděleně od prvního nahrávaného rozhovoru). Objevují se již též

²² Stranou záměrně ponechávám biografické práce o žijících osobnostech, které na výzkumu spolupracovaly jinak než formou poskytnutí rozhovorů a daly výzkumníkovi k dispozici např. jiné typy pramenů. Srv. s HOUDA, Přemysl. *Nohavica a jeho naše malá válka*. Praha: Rybka Publishers, 2023. Předpokládám totiž, že při spojení biografického přístupu a orální historie bude snaha o porovnání rozhovorů i se zkoumaným jednotlivcem prioritou. V podobně závislém postavení může být orální historik i v případě výzkumu rodinné historie, kdy sice může oslovit více potenciálních narátorů, ale ti mezi sebou budou mít obvykle tak silnou vazbu, že jednoznačný souhlas či naopak nesouhlas jednoho může výrazně ovlivnit i ostatní.

²³ Srv. s VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*, s. 176.

práce, které obě formy, tedy životopisné vyprávění a tematické interview, spojují do jednoho nahrávaného rozhovoru.²⁴

V biografickém přístupu je to však nevyzpytatelnější: jelikož (si) témata svým způsobem „stanovuje“ sám narátor, záleží na něm, do kolika a jakých oblastí svého života nám dá nahlédnout, co pro něj bude důležité a kolik času tomu bude ochoten věnovat. Odhadnout, kolik času nahrávání zabere, je tedy nesnadné a osobně si dovolím doporučit, abychom se sdělování konkrétního čísla spíše vyhýbali, jelikož již to může v narátorovi vytvořit představu o budoucí spolupráci, jíž se pak bude snažit přizpůsobit: příliš vysoké číslo natáčených rozhovorů jej může vydesit až odradit, příliš nízké zarmoutit či demotivovat.

Pro představu se však můžeme inspirovat již učiněnými výzkumy. Theodore Rosengarten natočil přes 120 hodin rozhovorů s Natem Shawem, negramotným farmářem z Alabamy, jemuž se ve své práci věnoval.²⁵ David King Dunaway nahrál s hlavním protagonistou svého výzkumu, americkým folkovým zpěvákem a aktivistou Petem Seegerem, šestnáct rozhovorů v průběhu třiceti let mezi dvěma vydáními knihy.²⁶ Daniel James natočil s Mariou Roldán kolem třiceti hodin vyprávění.²⁷ Já jsem ve svém výzkumu o Ivanu M. Havlovi natočila osm rozhovorů s hlavním aktérem během necelých dvou let.²⁸ Lze tedy tušit, že se mnohdy jedná o dlouhodobější a intenzivnější spolupráci s jedním člověkem, jejíž frekvenci je obtížné předem stanovit, stejně tak i formalizovat, co se týče obvyklé posloupnosti forem rozhovoru od životního příběhu k tematickému interview. Tyto dvě se naopak mnohdy prolínají právě proto, že není od počátku jasné, kolik rozhovorů se bude nakonec pořizovat. S těmito rozdíly pak souvisí i zmíněná abstraktní rovina domluvy o budoucí spolupráci, a sice otázka, jakou roli hlavní aktér výzkumu bude v jeho rámci – kromě roviny narátorské – hrát.

Tím odkazují k dlouholeté rozpravě o tom, zda a případně jak mohou či by měli narátoři zasahovat do finálních interpretací, které na základě orálně historických rozhovorů s nimi po ukončení výzkumu předkládáme nejen jim, ale i odborné obci a laické veřejnosti. Jinak řečeno lze tuto otázku položit takto: mají mít naši narátoři možnost ovlivnit vyznění našeho textu jinak než tím, co nám

²⁴ Viz např. HLAVÁČEK, Jiří. Úvodem k metodologii výzkumu povinné vojenské služby. In: HLAVÁČEK, Jiří (ed.). *Mezi pakárnou a službou vlasti: základní vojenská služba (1968–2004) v aktérské reflexi*. Praha: Academia, 2022, s. 13.

²⁵ ROSENGARTEN, Theodore. *All God's Dangers: the Life of Nate Shaw*. New York: Random House, 1974. Citováno podle: MITCHELL, David J. 'Living Documents': Oral History and Biography, s. 293.

²⁶ DUNAWAY, David King. *How Can I Keep from Singing? The Ballad of Pete Seeger*. New York: Villard, 2008, s. 299.

²⁷ JAMES, Daniel. *Doña María's Story: Life History, Memory, and Political Identity*. Durham, NC: Duke University Press, 2000, s. 121.

²⁸ WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana. *Ivan M. Havel: od Puzuka k Sakatekovi (1938–1989)*, s. 190.

v rozhovorech sdělit? Měli by mít možnost autorizovat naši práci před její publikací? Liší se to nějak podle toho, zda jde o výzkum tematický, či biografický? Anebo je tato možnost stejně jako veškerá zodpovědnost za odbornou kvalitu primární záležitostí nás, orálních historiků?

Tato již téměř etická otázka se v tematickém přístupu diskutovala zejména dříve, a požaduje-li narátor jakékoli další ujednání v informovaném souhlasu, který tazateli uděluje, je to obvykle záležitostí méně častou a jedná se spíše o autorizaci přepisu rozhovoru či použitého úryvku než celé výzkumníkovy práce. Zároveň je na místě zmínit, že se v posledních letech čestí orální historikové čím dál častěji sami od sebe rozhodují pro (alespoň částečnou) anonymizaci svých narátorů. Pokusím-li se tedy vmyslet do perspektivy narátora, je z tohoto ohledu jeho postavení poměrně komfortní: obvykle ví, že kromě něj vedl tazatel rozhovory ještě s několika dalšími lidmi, jimž je pozornost věnována víceméně rovnoměrně. Zároveň ví, že se práce bude zabývat zejména jednou etapou či oblastí jeho života (tématem výzkumu) a nikoli jeho celkem, o čemž je zpraven od začátku spolupráce. A nakonec si může vymínit či je mu rovnou nabídnuta alespoň částečná anonymizace, tudíž si bude moci být jistý, že při vyhledání jeho jména tuto práci nikdo nedohledá, což může tendenci do textu zasahovat opět snížit.

V přístupu biografickém je tomu však přesně naopak, a právě odtud mohou pramenit očekávání, proč by zde i narátorovo postavení snad mělo být odlišné. Výše zmíněná možnost anonymizace je totiž v biografickém výzkumu víceméně nemožná, obzvláště pokud by se mělo jednat o anonymizaci hlavního aktéra. Anonymizovaná biografie zní téměř jako oxymóron.²⁹ Je sice představitelné neuvádět celá jména některých lidí z narátorova okolí, pokud by si to nepřáli, je ovšem velmi pravděpodobné, že se sami aktéři a jejich okolí navzájem stejně poznají.

Otázkou autorizace se však již zabývali orální historikové, píšící biografie, i historikové, píšící biografie o žijících osobnostech, kteří se však k orální historii neháší. Prvním příkladem budiž opět David King Dunaway, který má zkušenost s oběma typy prací a poněkud překvapivě bez ohledu na to, zda hlavní aktér mohl či nemohl, respektive chtěl či nechtěl práci autorizovat, knižnímu vydání obvykle předcházela buď nějaká sporná situace, či alespoň nervozita nikoli nutně samotných subjektů biografického výzkumu, ale osob z jejich okolí, z nichž jedna hrozila až snahou přerušit knižní vydání.³⁰ Autorizace hlavním narátorem by tedy, zdá se, v tomto případě stejně složitým situacím nedokázala plně předejít.

²⁹ Záměrně vynechávám kvazi-biografickou práci, která by s anonymizací příběhu hlavního narátora počítala od počátku a spíše než na jeho konkrétní život se zaměřovala například na analýzu rámců paměti, jazyka či diskurzu, které lze v jednom životním vyprávění vysledovat.

³⁰ DUNAWAY, David King. Method and Theory in the Oral Biography, *Oral History*, vol. 20, no. 2, 1992, s. 40–41.

Stejně tak Valerie Raleigh Yow, která zpracovávala biografie zesnulých spisovatelek, s nimiž již nestihla hovořit, a vycházela proto do velké míry z rozhovorů s jejich rodinnými příslušníky, popsala, kterak se zejména vztah s dcerou jedné z nich v průběhu sedmi let, které s výzkumem strávila, dostal do několika svízelných situací, jež vedly až k tomu, že se rozhodla text raději ani nevydávat.³¹

U druhého typu situace, tedy biografie žijící osobnosti bez explicitní vazby k metodologii orální historie, můžeme zmínit například Hanse Renderse, který samotný nárok na autorizaci velice kritizuje. Považuje ji totiž za nástroj, který může aktérovi biografie dát nad samotným výzkumníkem nadměrně velkou moc, která zasáhne nejen do roviny autorizace pořízených rozhovorů a jejich použití, ale nabude rozměru „odsouhlasení“ použití všech ostatních pramenů, respektive jejich interpretace samotným autorem. Renders a další autoři, kteří k biografii žijících aktérů přistupují z podobných, neorálně-historických pozic, totiž obvykle píší o veřejně známých osobnostech, a snad i proto tento autor kritizuje autorizaci biografii, protože se domnívá, že se mnohdy jedná spíše o jakousi kvazi-autobiografii vydávanou za „objektivní a autorizovanou“ biografii psanou někým jiným. K autorizaci celé práce hlavním subjektem výzkumu tak autoři biografických prací spíše nepřistupují, a přistoupili-li by, mohlo by to zejména v anglojazyčném prostředí podle Renderse implikovat apriorní nekritičnost jejich přístupu.³² V tom se s ním shoduje i zmíněná Valerie Raleigh Yow.³³

Pro biografickou práci zpracovávanou majoritně za použití orálně historických pramenů je nicméně nutné zmínit, že obecné uvažování o autorizaci, respektive vyhovění požadavkům hlavního narátora, má ještě jeden velmi konkrétní aspekt, který je nutno zvážit, a sice ten, že na jeho souhlasu opět, stejně jako při vyjednávání spolupráce, zcela závisí náš výzkum. Nemůžeme si zkrátka dovolit riskovat odvolání informovaného souhlasu s použitím pořízených rozhovorů, na nichž naše práce stojí.³⁴ Ve většině případů se proto pohybujeme kdesi na pomezí. Jako příklad může posloužit má práce o Ivanu M. Havlovi: narátora jsem průběžně informovala o tom, jak výzkum postupuje, s kým dalším plánuji natáčet rozhovory, co jsem paralelně s orálně historickým výzkumem zjistila při výzkumu archivním a narátor si mohl přečíst finální text práce před jeho publikací.

³¹ Situaci se jí nicméně nakonec podařilo vyřešit a biografie úspěšně vyšla. YOW, Valerie Raleigh. What every biographer should know: relationships with the family, *Journal of Media Practice*, vol. 11, no. 3, 2010, s. 243–251.

³² RENDERS, Hans. Biography is not a selfie. Authorisation as the creeping transition from autobiography to biography. In: HAAN, Binne de – HARMSMA, Jonne – RENDERS, Hans. *The biographical turn: lives in history*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2016, s. 159–164.

³³ YOW, Valerie Raleigh. *Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences*, s. 243.

³⁴ I v tomto směru se biografickému přístupu přibližuje výzkum rodinné historie, kdy si lze snadno představit, že narušená důvěra mezi námi a třeba „jen“ jedním narátorem může zásadně ovlivnit vůli ke spolupráci u všech či alespoň většiny ostatních.

Díky tomu k němu mohl učinit několik poznámek, které však neměly povahu „veta“ – byly spíše upřesňující, zejména v případě pasáží o jeho odborné práci, a neposouvaly význam finálních interpretací.

Takovýto průběh může být jakousi „zlatou střední cestou“: narátor je zpraven o tom, co o něm bude napsáno, ví, co dalšího se dozvídáme z jiných pramenů (ať již archivních, či orálně historických), ale neomezuje naši autorskou svobodu. Jedná se však o konfiguraci nesamozřejmou, vyžadující nejen respektující přístup z obou stran, ale hlavně vybudování vzájemné důvěry. Oba principy, respekt a důvěra, jsou základem jakékoli orálně historické spolupráce, nicméně opět nabývají jiných rozměrů nejen v závislosti na tom, o čem nebo o kom píšeme, ale také jak často se s daným člověkem vídáme a do kolika sfér jeho života pronikneme (či budeme moci proniknout).

Již výše zmíněný počet rozhovorů, který obvykle v obou typech našich výzkumů pořizujeme, dává ostatně tušit, že se intenzita orálně historické spolupráce opět v obou typech výrazně liší. Ve výzkumu tematickém se tazatel se svými narátory obvykle potkává především při natáčení, tedy jednou až třikrát, dále jsou jejich vztahy méně časté, v některých případech se již nepotkávají vůbec. Výjimku může tvořit narátor, který ve výzkumu vystupuje navíc jako „gatekeeper“, tedy vyjednává tazateli spolupráci s dalšími narátory, či je to osoba blízká nebo dokonce člen rodiny. Tato pozice je však obvykle spíše menšinová.

V biografickém výzkumu je tomu opět naopak a téměř by se snad dalo ve zkratce říci, že čím méně lidí, tím intenzivnější je spolupráce s nimi. Dunaway se ke „svému“ narátorovi vracel opakovaně v průběhu desítek let, Daniel James ve své knize popsal nejen vzájemnou srdečnost mezi ním a Doňou Mariou, ale též vlastní bolest, když zjistil, že zemřela, o čemž se dozvěděl až o rok později – když ji jel zrovna navštívit, aniž by cokoli tušil.³⁵ V případě mém lze obdobně hovořit o spolupráci, která z natáčení orálně historických rozhovorů přerostla v pravidelná společenská setkávání až po psaní nekrologu (což mě zaskočilo podobně jako Jamese). Autor biografie se zkrátka může do určité míry po určitou dobu stát nejen blízkým spolupracovníkem „hlavního“ narátora, ale též jakýmsi „externím členem“ jeho sociální skupiny. Během výzkumu i mimo něj poznává nejen jeho, ale i jeho přátele, rodinu a v kontaktu se „svým“ narátorem tak zůstává mnohdy i mnoho let po ukončení výzkumu. Jiného rozměru proto může nabýt i intersubjektivní vztah, který se mezi oběma stranami během výzkumu vytvoří, a pro tazatele může být obtížnější „svému hlavnímu narátorovi“ příliš nepodlehout ve svých interpretacích, i když ten mu dá nakonec víceméně „volnou ruku“ – a i „vystoupení z terénu“ se tak může odehrávat jinak a po delší dobu než v přístupu tematickém.

³⁵ JAMES, Daniel. *Doña Maria's Story: Life History, Memory, and Political Identity*, s. 284–285.

Kombinace orálně historického a archivního výzkumu

S výše zmíněným nicméně souvisí ještě poslední rovina našich výzkumů, a sice otázka, zda a případně jak vedle orálně historického výzkumu využívat též další – obvykle archivní – prameny či nikoli. Odpověď na ni souvisí s naším paradigmatickým ukotvením, z toho plynoucích otázek a možná i typem orálně historického výzkumu.

V tematickém přístupu se obvykle setkáme se všemi možnými variantami, tedy jak s pracemi, které obě metodologie kombinují, tak s těmi, které pracují primárně s orálně historickými prameny, protože archivní prameny buď nejsou dostupné, nebo by nepřinášely odpovědi na dané výzkumné otázky.³⁶

Ve výzkumech biografických však povětšinou převládá spíše kombinace orální historie a archivního výzkumu, jelikož se obvykle přece jen jedná o poněkud konzervativnější výzkumný přístup, který navzdory vši problematičnosti spojené s poznávacími schopnostmi historiografie – či pochybami o nich – přece jen usiluje i o faktografické uchopení průběhu života daného historického aktéra, pro což jsou archivní prameny stěžejní, zatímco orální historie je – snad vedle ego-dokumentů – naprosto nezastupitelná ve snaze zprostředkovat jeho aktérskou neboli emickou perspektivu.

Paralelní bádání v archivech a natáčení rozhovorů s sebou dále nese etické problémy, které někdy musíme řešit. V obou typech výzkumu nám totiž archivní výzkum může nepochybně pomoci – ať již při formulaci otázek, které pokládáme našim narátorům, při snaze různá sdělení navzájem komparovat a podobně. Nicméně v obou typech se můžeme též v rámci archivního výzkumu dozvědět něco, o čem – jak víme díky rozhovorům – naši narátoři vůbec nevědí, přestože to pro ně může být důležité, a my budeme muset být těmi, kdo budou řešit, zda jim to sdělit, případně jak, či nikoli.

Řešení této situace může být opět odlišné podle toho, o jaký typ výzkumu se jedná. U tematického přístupu je snad lépe představitelné, že se nebude jednat o informace natolik osobní, aby je bylo nutno hlouběji řešit a nebylo možné je ve výzkumu vynechat. Ovšem v přístupu biografickém, v němž je hlavní pozornost zaměřena právě na témata osobní, může být situace opět odlišná. Jak si například poradit s tím, když zjistíme, že jeden z blízkých přátel našeho hlavního narátora byl zároveň spolupracovníkem Státní bezpečnosti, a náš narátor o tom dosud nemá ani tušení? Je správné mu to sdělit a zasahovat tak vlastně do jeho mezilidských vztahů? Je lepší to nesdělovat, uvést to až do závěrečného textu,

³⁶ Viz např. VANĚK, Miroslav a kol. *Sto studentských evolucí: vysokoškolští studenti roku 1989: životopisná vyprávění v časosběrné perspektivě*. Praha: Academia, 2019. Hlavní výzkumnou perspektivou v tomto tematickém výzkumu bylo zaměření na vztah bývalých studentských aktivistů k jejich prožitku sametové revoluce, pro což byla orální historie naprosto klíčovou výzkumnou metodou.

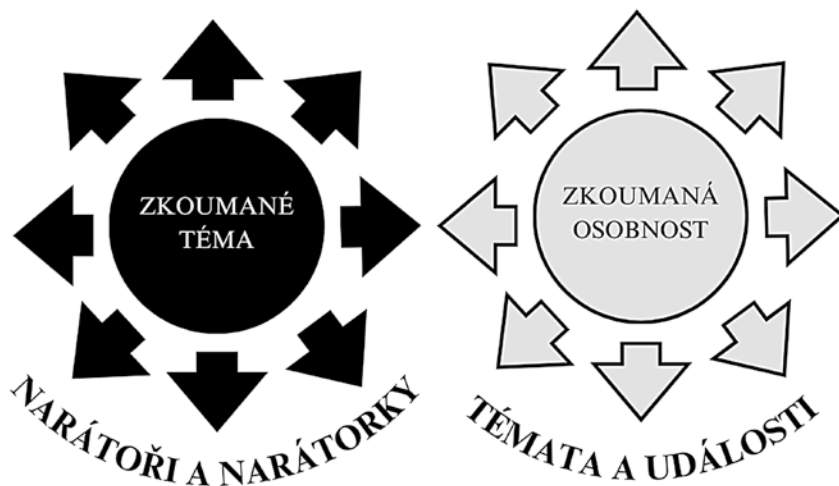
a distancovat se od toho? Nebo je nejlepší to zamlčet, přestože se tím budeme výzkumně limitovat, neboť nám to znesnadní třeba vysvětlení nátlaku, který StB na našeho narátora činila? Osobně se kloním k tomu, že je vhodné o této informaci narátora zpravit včas, před publikací jakéhokoli textu, avšak v co nejcitlivější formě a bez ambice do jeho vztahů dále zasahovat. Domnívám se však, že i v tomto případě je nutno upozornit na to, že řešení této otázky – respektive sama nutnost se jí vůbec zabývat – je opět naléhavější spíše v biografickém výzkumu, kde koneckonců i mezilidské vztahy hlavního narátora mohou být jednou z výzkumných otázek. Je ovšem na nás, abychom do nich vstupovali jen tak, jak nám náš narátor dovolí, a nepoškodili přátelství, která mohou trvat mnohdy desítky let – a zároveň nelimitovali sebe, respektive svůj výzkum vynecháváním problematických věcí, které se ho však bytostně týkají.

Závěr

V tomto textu jsem se pokusila pojmenovat a alespoň v základní rovině rozlišit hlavní rozdíly mezi tím, co označuji jako tematický a biografický přístup v orální historii. O něco více prostoru přitom věnuji perspektivě biografické, která je i v českém prostředí postupně na vzestupu, avšak dosud na ni nebyla soustředěna podobná pozornost, zatímco přístup tematický jednoznačně převládá a je mnohem častěji reflektován. Text měl záměrně komparativní povahu, a aniž by chtěl tvrdit, který přístup je lepší či horší, snažil se poukázat na jejich společné rysy i důležité rozdíly.

V tomto duchu si dovoluji svůj článek i uzavřít poukazem k poslednímu, spíše symbolickému rozdílu mezi oběma výzkumnými přístupy, který nicméně podtrhuje specifickou povahu výzkumu biografického a náš vztah k hlavnímu narátorovi v jeho rámci. Ve všech orálně historických výzkumech totiž máme jako orální historikové zodpovědnost zejména vůči svým narátorům. Měli by přesně vědět, jak budeme s pořízenými rozhovory nakládat, jaká mají práva a podobně. Podstatné totiž je, abychom je svým výzkumem nikterak neohrozili, jinak řečeno: abychom jim nijak neublížili. Ovšem pouze v biografické orální historii ponese obálka naší knihy či závěrečné práce nejen naše, ale i narátorovo jméno.

Přílohy

Obrázek č. 1: Orientační schéma rozdílu mezi tematickým a biografickým přístupem v orální historii.³⁷

³⁷ V aplikaci Canva vytvořila Jana Wohlmuth Markupová.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Literatura

ABRAMS, Lynn. *Oral history theory*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016. ISBN 978-1-138-90538-2.

BOURDIEU, Pierre. The Biographical Illusion. In: HEMECKER, Wilhelm – SAUNDERS, Edward. *Biography in Theory. Germany: Walter de Gruyter*, 2017. ISBN 9783110501612, s. 210–216.

DUNAWAY, David King. *How Can I Keep from Singing? The Ballad of Pete Seeger*. New York: Villard, 2008. ISBN 978-0345506085.

DUNAWAY, David King. Method and Theory in the Oral Biography, *Oral History*, vol. 20, no. 2, 1992, s. 40–44.

DUNAWAY, David King. The Oral Biography, *Biography*, vol. 14, no. 3, 1991, s. 256–266.

GAŁĘZIOWSKI, Jakub. Oral History and Biographical Method. Common Framework and Distinctions Resulting from Different Research Perspectives, *Przeгляд Socjologii Jakościowej*, vol. 15, no. 2, May 2019, s. 76–103.

GAŁĘZIOWSKI, Jakub – KAŹMIERSKA, Kaja. Together or apart? Doing biographical research and oral history in an interdisciplinary context, *Current Sociology*, vol. 71, no. 4, July 2023, s. 627–643.

HAVELKA, Miloš. Co může znamenat “filozofie” v tzv. “filozofii dějin”, *Dějiny-teorie-kritika*, vol. 1, no. 2, prosinec 2004, s. 191–211.

HLAVÁČEK, Jiří. Úvodem k metodologii výzkumu povinné vojenské služby. In: HLAVÁČEK, Jiří (ed.). *Mezi pakárnou a službou vlasti: základní vojenská služba (1968–2004) v aktéřské reflexi*. Praha: Academia, 2022. ISBN 978-80-200-3332-1, s. 9–18.

HLAVÁČEK, Jiří. *Vzestup a pád ČSLA? Vojenská profese v kolektivní paměti důstojnického sboru: (1960–1970)*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4411-0.

HORSKÝ, Jan. Historický aktér. In: STORCHOVÁ, Lucie a kol. *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014. ISBN 978-80-87271-87-2, s. 95–101.

HOUDA, Přemysl. *Nohavica a jeho naše malá válka*. Praha: Rybka Publishers, 2023. ISBN 978-80-88630-06-7.

JAMES, Daniel. *Doña María's Story: Life History, Memory, and Political Identity*. Durham, NC: Duke University Press, 2000. ISBN 978-0-8223-2492-8.

MITCHELL, David J. 'Living Documents': Oral History and Biography, *Biography*, vol. 3, no. 4, 1980, s. 283–296.

NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie: na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Brno: Etnologický ústav AV ČR Praha – pracoviště Brno, 2014. ISBN 978-80-87112-84-7.

RENDERS, Hans. Biography is not a selfie. Authorisation as the creeping transition from autobiography to biography. In: HAAN, Binne de – HARMSMA, Jonne – RENDERS, Hans. *The biographical turn: lives in history*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2016. ISBN 1-315-46955-3, s. 159–164.

RENDERS, Hans. The Biographical Method. In: RENDERS, Hans – DE HAAN, Binne. *Theoretical discussions of biography: approaches from history, micro-history and life writing*. Leiden, The Netherlands: Brill, 2014, s. 222-226. ISBN 90-04-27470-7.

RITCHIE, Donald A. *Doing oral history: a practical guide*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-515433-9.

ROSENGARTEN, Theodore. All God's Dangers: the Life of Nate Shaw. New York: Random House, 1974. Citováno podle: MITCHELL, David J. 'Living Documents': Oral History and Biography, *Biography*, vol. 3, no. 4, 1980, s. 283–296.

SIXTA, Václav. *Možnosti historické biografie: teorie biografie a historická věda*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2023. ISBN 978-80-7671-102-0.

ŠTAIF, Jiří. Psaní biografie a autorská sebereflexe, *Dějiny-teorie-kritika*, vol. 12, no. 1, září 2015, s. 118–123.

ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena. *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-638-9.

THOMPSON, Paul – BORNAT, Joanna. *The voice of the past: oral history*. New York: Oxford University Press, 2017. ISBN 0-19-933548-6.

THOMSON, Alistair. Four Paradigm Transformations in Oral History, *The Oral History Review*, vol. 34, no. 1, 2007, s. 49–70.

VACEK, Přemysl. *Barokáři: historicky poučená interpretace staré hudby v Česku očima jejích aktérů*. Dolní Břežany: Scriptorium, 2021. ISBN 978-80-7649-032-1.

VANĚK, Miroslav a kol. *Sto studentských evolucí: vysokoškolští studenti roku 1989: životopisná vyprávění v časoběrné perspektivě*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3027-6.

VANĚK, Miroslav a kol. *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4450-9.

VANĚK, Miroslav – KRÁTKÁ, Lenka. Teoreticko-metodologický vhled do zkoumané problematiky. In: KRÁTKÁ, Lenka – WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana – VANĚK, Miroslav. *(K)lidová věda? Proměny a konstanty v práci i životě vědců a vědkyň v letech 1968–2008*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018. ISBN 978-80-7571-017-8, s. 8–25.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. ISBN 978-80-246-5335-8.

WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana. *Ivan M. Havel: od Puzuka k Sakatekovi (1938–1989)*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3616-0.

YOW, Valerie Raleigh. *Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2005. ISBN 0-7591-1252-5.

YOW, Valerie Raleigh. What every biographer should know: relationships with the family, *Journal of Media Practice*, vol. 11, no. 3, 2010, s. 243–251.

Kvalifikační práce

MARKUPOVÁ, Jana. *“Co je to Já? Ivan Havel? To je jméno, to nejsem já.” Biografie Ivana M. Havla*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2014.

Internetové zdroje

KONOPÁSEK, Zdeněk. Sociologie biografická. Sociologická encyklopedie. [Online] Dostupné z URL: < https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociologie_biograficka > [Cit. 2024-05-17]

Vývoj úspěšnosti standardních projektů s počátkem řešení 2010–2020. Grantová agentura České republiky. [Online] Dostupné z URL: < <https://gacr.cz/wp-content/uploads/2020/04/GRAFY-NA-WEB-2020.pdf> > [Cit. 2024-05-17]

O autorce

Mgr. Jana Wohlmuth Markupová, Ph.D., působí na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Mezi její odborné zájmy patří vedle orální historie především biografický přístup k výzkumu soudobých dějin a mikrohistorie. Je mimo jiné autorkou monografií *Ivan M. Havel: Od Puzuka k Sakatekovi (1938–1989)* a *Soukromá válka Huga Vavrečky. Mikrohistorie z rozhraní soudobých dějin (1945–1952)*. Od roku 2021 je místopředsedkyní České asociace orální historie.

E-mail: Jana.WohlmuthMarkupova@fhs.cuni.cz